

Umeå 2016-10-02

SO 8/16

SÁMIID RIIKKASEARVI
Svenska Samernas Riksförbund · SSR

Regional indelning – tre nya län

Delbetänkande av indelningskommittén (SOU 2016:48)

Dnr Fi2016/02568/K

Sámiid Riikkasearvi (SSR) har beretts tillfälle att lämna synpunkter på indelningskommitténs delbetänkande, med anledning härav avger SSR följande yttrande.

Inledande kommentarer

SSR är en politisk obunden intresseorganisation för renskötelsen och samiska näringslivs- och samhällsfrågor. Organisationens syfte är att tillvarata och främja de svenska samernas ekonomiska, sociala, rättsliga, administrativa och kulturella intressen med särskild hänsyn till renskötelsen och dess binäringsars fortbestånd och sunda utveckling. SSR är ett demokratiskt organ och representerar samer anslutna till samebyar eller sameföreningar.

SSR är idag den organisation som företräder Sveriges samebyar i sin helhet samt flertalet sameföreningar.

SSR:s medlemmar har uttryckligen fastslagit att organisationen är den part som skall företräda näringen gentemot externa parter på nationell/regional/lokal nivå vid flera landsmöten senast i Umeå 2014. Landsmötet är SSR:s högsta beslutande organ.

Inledande kommentarer på delbetänkandet

Kommittén har i sitt arbete ej konsulterat företrädare för renskötelsen såsom SSR vilket påverkar förståelsen för renskötelsens utövande samt vilka behov som samebyarna och det samiska behöver, framförallt i sin kontakt med myndigheter, kommuner och landsting. Detta är en stor brist i delbetänkandet vilket också till viss del speglar betänkandet.

Renskötseln är en bärande del av den samiska kulturen och den kräver ett särskilt skydd för att kunna fortsätta att existera. Renskötsel bedrivs idag på ca 40 % till 50 % av Sveriges yta, dock skall det poängteras att samebyarna ej kan nyttja all areal på grund av infrastruktur, exploateringar, rovdjur, turism mm. Renskötseln är till sin natur arealkrävande och det är viktigt att ha tillgång till olika typer av funktionella områden för

att den ska kunna fortsätta att existera. Detta innebär att nästan all annan markanvändning inom renskötseområdet berör rennäringen. Här om är det av stor vikt att det finns fungerande relationer med berörda myndigheter, kommuner, landsting och samhället i stort. Det är också av stor vikt att berörda myndigheter har förståelse och kunskap om det samiska samhället och renskötseln i synnerhet. En ny regional indelning kommer att påverka det samiska samhället och renskötseln i flera delar.

SSR avstår att lämna kommentarer på de enskilda författningsförslagen, dock påtalas felaktigheter i författningsförslag.

Kommentarer på betänkandet

På ett övergripande plan kan det konstateras att kommittén tagit sin utgångspunkt i att dagens läns och landstingsindelning inte gynnar en ändamålsenlig samhällsorganisation. I delbetänkandet framgår att dagens system främst gynnar storstadsregionerna och att en obalans i de administrativa resurserna uppstått. Kommittén menar här att storstadsregionerna har bättre förutsättningar för planering, kunskap och genomförande. SSR är enig med kommittén att dagens system vad avser resurser gynnar storstadsregionerna.

SSR anser också att resurser för planering och genomförande har brister i de aktuella länen. Införandet av en storregion kan i vissa delar avhjälpa detta, SSR anser dock att det finns risker med införandet av en stor region *Norrland* då planering och genomförande ofta kräver en god lokal kännedom och nära dialog med berörda.

För att skapa tillväxt i hela landet krävs resursstarka län och landsting och en samhällsorganisation som möjliggör en positiv utveckling. Kommittén har haft fyra utgångspunkter i sitt arbete

- Jämstarka län och landsting
- Kapacitet att bygga strukturer för regional utveckling
- Förmåga att ansvara för det regionala hälso- och sjukvårdssystemet inklusive regionsjukvården
- Utgå från befintliga samverkansmönster

Kommittén föreslår att författningsförslagen skall träda i kraft den 1 januari 2018 vad gäller länsindelning samt den 1 januari 2019 vad gäller landstingsindelning.

SSR anser att tiden för ikraftträdande är allt för snäv då stora delar av den administrativa fördelningen i exempelvis lokalisering av myndigheter är oklar.

1.4 Förslag till ändring i rennäringslagen

85 § RNL – den som är same kan få tillstånd (koncession) att driva renskötsel i Arjeplog, Arvidsjaur, Bodens, Gällivares, Haparanda, Jokkmokks, Kalix, Kiruna, Luleå, Pajala, Älvsbyn, Övertorneå och Övertorneå kommuner nedanför lappmarksgränsen inom område
....

Den föreslagna lydelsen är direkt felaktig och utgår från att koncessionsrenskötsel bedrivs i hela Norrbotten län, vilket ej är fallet. En ändring enligt kommittens förslag enligt ovan kan ej genomföras då den innebär en förändring av inom vilka områden koncession kan beviljas. En sådan förändring kan ej ske utan att en utredning gällande samiska rättigheter genomförs samt genom konsultation med berörda samebyar.

Konsekvenser och förändringar ny länsindelning

Kommittén påtalar att i stort sätt hela det traditionella samiska bosättningsområdet kommer att inrymmas under det nya länet och att det är en fördel. Kommittén utvecklar dock inte detta resonemang vidare. Avsaknaden av en djupare konsekvensanalys gör att delbetänkandet i denna del är bristfällig. SSR kan dock till viss del hålla med utredarna att vissa fördelar kan uppnås med en enhetlig regional indelning för det samiska bosättningsområdet.

SSR finner det troligt att ett län innebär en mer enhetlig myndighetsutövning, exempelvis bedömningar vid tolkning av lagstiftning mm. Vilket idag utgör ett stort problem i vissa avseenden. En enhetlig myndighetsutövning gynnar förutsägbarheten och rättssäkerheten för de enskilda.

Ökade resurser för länet kan medföra större möjligheter för bättre en förvaltning.

SSR ser också positivt på att hela länet samlas inom samma målområde vid EU finansiering, inte samma administrativa gräns som idag finns mellan BD/AC och Z län. Dagens administrativa gräns medför svårigheter att arbeta länsöverskridande vid bedrivande av EU projekt.

SSR ser dock flera risker med genomförandet av betänkandet.

De samiska frågorna kan uppfattas som relativt marginella och kan försvinna i en ökad administration.

En av de största riskerna anser SSR är att den lokala kunskapen försvinner om flertalet myndigheter centraliseras till större orter. SSR menar att det kommer krävas betydande insatser för att motverka detta.

En större administrativ myndighet medför ökade risker för ”tröghet” i systemet. En ökad byråkrati innebär att medborgarna kommer att uppleva ett större avstånd till tjänstemän och politiker.

SSR ser också vissa risker vid myndighetsutövning som omfattar olika typer av tillståndspliktig verksamhet. En större centraliserad enhet kan medföra att bedömningarna blir alltför generella till sin karaktär och inte tar hänsyn till de geografiska skillnaderna som finns inom det nya föreslagna länet.

Brister i betänkandet

För att SSR skall kunna tillstyrka ett genomförande av kommitténs förslag måste flera delar som nu saknas finnas med.

De samebyar som bedriver rensköttsel i Dalarna samt den sameby som har sitt säte i Idre måste ingå i Norrlands län. Det måste således säkerställas att i frågor som berör renskötseln skall handhas av myndigheterna i Norrlands län.

Dagens rennäringsdelegationer vid länsstyrelserna måste kvarstå, delegationen skall ha beslutanderätt. Idag har BD/Z en beslutandefunktion medans AC endast är rådgivande. En rennäringsdelegation kan bistå den nya myndigheten med specialistkompetensen från renskötarna, även SSR bör ingå i delegationen. Bibehållande av rennäringsdelegation är en förutsättning för att skapa en plattform för de frågor som berör och påverkar renskötseln. Delegationens sammansättning måste spegla hela renskötseleområdet i Sverige. Rennäringsdelegationen säkerställer att kompetens om de samiska frågorna finns samt kan beskriva de olika skillnaderna som finns i regionen.

För att motverka riskerna bör en rennäringsenhet inrättas, rennäringsenhetens syfte är att bistå övriga delar av myndigheten i de fall det påkallas. Rennäringsenheten bör också få till uppgift att bevaka det allmänna intresset rennärning i myndighetens alla delar.

Ett nytt landsting

Redan i nuvarande system finns brister i sjukvården vad gäller samisk hälsa. I betänkandet finns inte detta speciellt omnämnt, ej heller hur bristerna kan avhjälpas.

I frågor kopplade till samisk hälsa har SSR:s landsmöte antagit en resolution om inrättande av ett nationellt centrum för samisk hälsa, bifogas.

En självklar ambition måste vara att främja hälsa och välbefinnande bland den samiska befolkningen. Hälsa och välbefinnande handlar om mer än att vara frisk i strikt fysisk mening. FN:s Världshälsoorganisations definierar hälsa som *"ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och ej endast frånvaron av sjukdom och skröplighet."* Hälsa och välbefinnande handlar således i hög grad om psykosociala och socioekonomiska riskfaktorer. Här utgör de renskötande samerna en exponerad riskgrupp. Detta visar sig bl a genom (a) höga arbetskrav, begränsad egenkontroll, (b) lågt förtroende för hälso- och sjukvården, (c) låg nettointkomst och formell utbildningsnivå bland männen, (d) en upplevd något lägre livskvalitet, (e) en tillvaro som upplevs som mindre meningsfull, hanterbar, och begriplig jämfört med majoritetsbefolkningen, samt (f) hög förekomst av ångest och depression. Dessa symptom illustrerar att samisk hälsa och samiskt välbefinnande är direkt kopplade till tillståndet för det samiska samhället i allmänhet. En hög förekomst av belastningsskador bland renskötande samer är väl dokumenterat. Men fortfarande vet man påtagligt lite om samernas hälso- och välbefinnandesituation. FN:s Specialrapportör för hälsorelaterade frågor uttryckte 2006 stor förvåning över att varken stat, landsting eller kommun har något uttalat ansvar för folkhälsofrågor specifikt riktade mot den samiska folkgruppen.¹ Även om staten påbörjat arbetet är det långt ifrån tillfredställande.

---

¹ Se Implementation of General Assembly Resolution 60/251 of 15 March 2006 entitled "Human Rights Council: Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health", FN dokument A/HRC/28/Add. 2

SSR anser att frågor kopplade till hälsa inom det samiska samhället måste prioriteras ytterligare och ett nationellt center inrättas, huruvida detta sker inom ramen för ett nytt landsting eller fristående är sekundärt.

Avslutande kommentarer

Ett genomförande av indelningskommitténs inom den föreslagna tidsramen är enligt SSR:s uppfattning ej möjligt. SSR anser att en ny indelning kommer att medföra stora administrativa förändringar för nuvarande myndigheter, kommuner och landsting. Innan ett eventuellt genomförande bör det finnas en tydlig genomförandeplan där det klart framgår hur myndighetsstrukturen ser ut, lokalisering av vart i regionen myndigheterna skall förläggas samt vart de lokala kontoren skall finnas. Detta för att säkerställa medborgarnas intressen.

SSR vill avslutningsvis påtala vikten av att konsultera företrädare för renskötseln, vilket ej skett i denna utredning. Det är av stor vikt att frågor som berör samerna och samiska rättigheter att dessa belyses och konsulteras med företrädare från samerna. Detta måste stärkas i en ny organisation så de samiska frågorna, renskötseln och de samiska rättigheterna inte marginaliseras. Samernas särskilda status som urfolk har tillkommit för att säkerställa att urfolken inte assimileras på sådant sätt att kulturen utarmas.

Sámiid Riikkasearvi

Jörgen Jonsson
Förbundsordförande

SÁMIID RIIKKASEARVI

Svenska Samernas Riksförbund · SSR

Resolution om inrättande av centrum för samisk hälsa antagen vid SSRs landsmöte i Idre 2013.

Hälsa och välbefinnande handlar om mer än att vara frisk i strikt fysisk mening. FN:s Världshälsoorganisation definierar hälsa som ”*tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och ej endast frånvaro av sjukdom och skröplighet.*” Hälsa och välbefinnande handlar således i hög grad om psykosociala och socioekonomiska riskfaktorer. Här utgör de renskötande samerna en exponerad riskgrupp. Vilket visar sig genom höga arbetskrav, begränsad egenkontroll, låg nettoinkomst, en tillvaro som upplevs som mindre meningsfull, hanterbar, och begriplig jämfört med majoritetsbefolkningen samt hög förekomst av ångest och depression. Den samiska befolkningen behöver i sitt möte med vård, hälsoförebyggande insatser mm mötas av personal med kompetens om den samiska kulturen och det samiska folkets förutsättningar.

Det samiska folket måste beviljas och säkras resurser att själva ta ansvar för sin egen hälso- och sjukvårdssituation. Vi samer är ett urfolk och vår hälsosituation bör uppmärksammas i alla berörda politikområden. Frågor som berör barn, ungdomar och äldre bör särskilt uppmärksammas. En nationell samordning måste snarast komma till stånd för att åtgärda det glapp som gäller samers ohälsa. Utbildningsinsatser behövs för vårdpersonal kring samisk hälsa och levnadsvillkor så vi känner oss trygga i mötet med vården. Vi behöver tilldelas anslag för forskningsresurser och vi vill inte bli forskade *på utan med.*

Mot bakgrund av ovan anført finner landsmötet att ett nationellt samisk center för hälsa snarast måste inrättas. Ett sådant center skall fungera inom följande insatsområden

- samordna den samiska hälsoforskningen
- besvara remisser som rör området
- bevaka folkhälsoaspekterna och på kalla åtgärder där det brister ex självmordsprevention
- fungera som haverikommission vid kriser som exempelvis självmord
- samordna och initiera utbildningar och fungera som kunskapscentra
- arbeta med företagshälsovården
- åtgärda arbetsmiljöproblem
- ha ett särskilt ansvar för samiska barn, ungdomars och äldres välbefinnande

Landsmötet kräver

Att Sveriges Riksdag och regering inrättar ett centrum för samisk hälsa.